

TOCILESCU ȘI ECHIPA SA DE NEMURITORI

– Angajare de clovn la Théâtre du Rond Point –

Cred că una dintre piesele cele mai cunoscute și mai des jucate în România ale lui Matei Vișniec este **Angajare de clovn**. Devine deci cu atât mai interesantă alegerea Teatrului Franco-Român, care ne-o oferă într-o nouă traducere – **On mourira jamais (Nu vom muri niciodată sau Clovni nu mor niciodată)** – pentru cea de-a doua confruntare importantă a sa cu publicul parizian. Prima „ieșire” europeană a acestei tinere companii a fost, acum aproape trei ani, spectacolul-colaș pe marginea revoluției române, **Șase personaje în căutarea...**, pus în scenă de Sophie Loucachewski cu șase actori români. De data aceasta regizorul este român, Alexandru Tocilescu, și pariul se deplasează către alte centre de interes.

Bineînțeles, Matei Vișniec a fost deja jucat în Franța, de trupe tinere, pasionate cu sinceritate de teatrul său. Câteva alte texte de Vișniec au fost prezentate în spectacole-lectură, sau în Festivalul off, neoficial, de la Avignon, sau la alte manifestări legate de tânăra dramaturgie, ca, de pildă, la Lyon, în prestigiosul Théâtre des Célestins. Amintesc toate acestea pentru că e într-adevăr foarte greu pentru un tânăr autor dramatic, francez sau nu, să se impună în circuitul profesionist, iar toate aceste etape traversate cu succes de Matei Vișniec nu fac decât să confirme faptul că el este pe cale să se impună, discret dar sigur, în lumea teatrală pariziană. Un fericit concurs de împrejurări face chiar ca Matei Vișniec să fie prezent în momentul actual cu două piese pe afișele pariziene. Primul spectacol, **Buzunarul cu pâine**, se joacă la Guichet Montparnasse, un teatru-laborator mic, dar cu un public constant. Acum, grație Teatrului Franco-Român, Matei Vișniec beneficiază de două atuuri de marcă: în primul rând este pus în scenă de un regizor important – Alexandru Tocilescu. În al doilea rând – fapt capital în acest contact cu publicul parizian –, piesa este jucată de un trio francez de clovni, bine cunoscut și apreciat aici. Cei trei Macloma s-au întâlnit pentru prima dată în 1972 și au frecventat întotdeauna o zonă intermediară între teatru și circ. Au jucat în Italia, în teatrul lui Dario Fo, au creat spectacole la Teatrul Aquarium de la Cartușeria de la Vincennes, la Festivalurile de la Avignon, Roma, Bruxelles sau Amsterdam. Numele sub care joacă – Macloma – spune mult despre pasiunea lor comună pentru cinematograful burlesc american și pentru personajele de benzi desenate. Matei Vișniec i-a întâlnit întâmplător în 1991 la Teatrul Ranelagh, nu departe de Casa radioului, unde participau la o stagiune specială dedicată clovnilor. Directoarea acestui teatru, plin de farmec și de amintiri ilustre, este descendenta unei mari familii de circ, Bouglione. **On mourira jamais**, o piesă despre clovni, ce poate fi mai simplu? Faptul nu este, desigur, evident, deoarece piesele despre aviatori nu sunt jucate niciodată de aviatori, și așa mai departe. Dar să lăsăm deoparte absurdul, această categorie estetică dragă inimii lui Vișniec, și să ne întrebăm dacă teatrul și circul sunt într-adevăr lumi cu totul separate. Desigur, clovnul sau bufonul au întovărășit adesea nobilele personaje teatrale, dar artiștii de circ propriu-zis au început să fascineze oamenii de teatru o dată cu explozia iconoclastă a avangardelor teatrale din anii '20. Artiștii căutau forme noi, înscriind o serie de refuzuri capitale pe lista revendicărilor sau manifestelor fondatoare: în ceea ce privește teatrul, ei refuzau în primul rând dictatura textului. Regizori ca Meyerhold, în Rusia, sau Copeau și Dullin în Franța visau actori polivalenți, de o mare expresivitate

corporală și vocală. Music-hall-ul, cinematograful ne-vorbitor, aflat încă la începuturile sale, impun mijloace noi de expresie, un ritm și o estetică diferite. În anii '20 clovni Fratellini sunt invitați să joace la Comedia Franceză, într-un spectacol de adio al unui societate al casei lui Molère, dar și în spectacole de Jean Cocteau. Fascinația celor două lumi e reciprocă: dar nu trebuie să ne facă să uităm că sunt totuși două lumi diferite, cu reguli de joc și, mai ales, cu relații față de sală diferite. Clovni sunt mai aproape de public, care este un partener permanent și indispensabil. Mijloacele lor sunt voit exagerate, trăsăturile îngroșate, **totul** e permis spre marea bucurie a publicului care a venit să se amuze, să râdă fără pretenții. Eșecul, moartea sunt ireale, de neconceput în această lume minunată, iar imaginea clovnului trist este o plăsmuire intelectuală, creată în afara arenei. „Plângi, paiată”, cântă tenorul de operă, dar el se adresează deja unui alt public și joacă o altă poveste. Iată de ce pariul de a distribui trei clovni pentru acest text, grotesc dar de o densitate dureroasă, este un pariu îndrăzneț și care poate oferi o lectură originală. Dacă cei trei clovni Macloma se identifică cu personajele piesei, ca posibile alter-ego proiectate în timp – de altfel, primul titlu al traducerii franceze era **Boulot pour un vieux clown (Post sau rol pentru un bătrân clovn)** – și dacă ei dezvoltă cu multă imaginație o serie de gaguri vizuale și sonore irezistibile, intențiile regiei îi susțin în parte, dar îi conduc fără voia lor spre alte zone. Alexandru Tocilescu este o personalitate prea puternică pentru a nu impune amprenta sa unui text pe care-l recitește fără să-l trădeze, îl re-modelează fără să-l deformeze. De ani de zile, Matei Vișniec și-a creat un renume de adept al teatrului absurdului, așa a fost citit și redat în majoritatea spectacolelor sale, pe care am reușit să le văd direct sau pe casete video, sau, în fine, despre care am citit. În Franța, în acest sfârșit de mileniu, e greu să revii la atac cu aceste mijloace, bine cunoscute și rodite de autorii casei. Tocilescu propune deci un chip diferit: piesa lui Vișniec capătă ritmuri și tonuri noi. Desigur, se vorbește cu aceeași energie despre bătrânețe și decrepitudine, moartea pânđește răbdătoare în culise, dar nu mai are ultimul cuvânt; structura repetitivă, angoasantă a formulei teatrului absurdului e mai puțin evidentă. Textul e respectat în general, cu mici modificări, cu adaosuri improvizate, cerute de regulile genului, cu o singură schimbare importantă în final: clovni, așa cum am mai spus, nu pot juca moartea pe scenă, este un nonsens al condiției lor. În decorul circular, construit de Dan Jitianu, de o eleganță sobră, fără ferestre, deci fără posibilitate de comunicare cu exteriorul, pe colțul ușii din fundul scenei se țese încet pânza unui păianjen. Peppino dispare înghițit de spațiul necunoscut din spatele ușii, pe când cei doi clovni rămași în scenă se bucură ca de un final reușit de dispariția misterioasă în vesela lume a circuitului. Clovni Macloma atenuază moartea, par să o îmblânzească, și concluzia impune de la sine noul titlu al piesei: **On mourira jamais, Nu vom muri niciodată.**

Imagine din Angajare de clovn de Matei Vișniec la Teatrul din Konstanz, regia: Carlos Trafic

